

Gruparea satelor mici și a gospodăriilor dispersate. Analiză de caz

Georgeta Gheorghe, Nicolae Gheorghe

1. Dezafectarea și mutarea localităților ca model al acțiunilor de regrupare a satelor mici și a gospodăriilor dispersate¹.

Dezvoltarea economico-socială a localităților țării în condițiile specificate de Legea nr. 58/1974 privind sistematizarea teritoriului și a localităților urbane și rurale implică printre alte măsuri și „gruparea gospodăriilor din satele mici și dispersate în satele care au perspectivă de dezvoltare”, acțiune ce se va desfășura pe baza unor „programe pe termen lung pentru mutarea treptată a gospodăriilor din satele în care este interzis să se mai construiască clădiri noi, precum și a celor rămase în afara perimetrelor construibile ale satelor cu perspectivă de dezvoltare” (art. 14). În cap. 3 privind sistematizarea localităților rurale se mai prevede: „... loturile necesare pentru construirea de locuințe și anexe gospodărești vor fi în suprafață de 200—250 m.p.” (art. 17). „Prin sistematizare se va urmări ca noile construcții de locuințe să aibă de regulă două niveluri” (art. 18).

Gruparea gospodăriilor dispersate și a satelor mici în localități cu dotări economice și edilitar-culturale moderne se înscrie între acțiunile generale pe plan național de îmbunătățire a condițiilor de trai ale țărănimii, de ridicare a nivelului de civilizație al mediului rural la nivelul general al societății socialiste.

Vor fi dezafectate și grupate satele pentru care în 1975, la propunerea consiliilor populare județene, nu s-au stabilit perimetre constructibile deoarece nu prezentau condițiile menținerii și dezvoltării: lipsesc activitățile economice proprii, populația este în continuă descreștere datorită migrației, căile de acces sînt dificile etc. Prin gruparea satelor mici — alături de promovarea satelor dezvoltate ca centre urbane și comasarea administrativă a unor sate contopite — se va reduce treptat numărul total de sate și numărul satelor componente ale unei comune, proces social complex ce implică scăderea densității medii a satelor în teritoriu și scăderea numărului de sate ce revin la un oraș, creșterea mărimei medii a satelor și creșterea densității medii în perimetrul constructibil². Aceste sate mari, cu populație concentrată, au un potențial crescut de dezvoltare economică diversificată și pot fi înzestrate cu rețele moderne de servicii sociale și de echipament edilitar. Pentru început, organizarea zonelor centrale ale satelor după exigențele legii sistematizării va fi făcută în satele model, stabilite în fiecare județ. Acțiune cu scop general modernizator, gruparea satelor mici ridică probleme sociale și organizatorice complexe, generate deopotrivă de schimbarea cadrului rezidențial și a tipului de locuință, cit și de intervenția

¹ Studiul nostru constituie rezultatul unor investigații sociologice desfășurate în anii 1976—1977 în cadrul colectivului condus de tov. Ioan Matei (Centrul de cercetări sociologice). Un ajutor însemnat în culegerea datelor am primit din partea studenților sociologi Dumitru Țîntaru și Sergiu Vlăduț. Mulțumim și pe această cale șefului de colectiv, colegilor și studenților care ne-au ajutat în culegerea și analiza datelor. Mulțumim, de asemenea, tovarășilor de la Consiliul popular al jud. Buzău, de la Consiliul popular al comunei Siriu și de la I.P.J. Buzău pentru informațiile și sprijinul acordat.

² Pentru analiza acestor procese vezi capitolul *Rețeaua de sate*, din *Studiul privind dezvoltarea rețelei de localități și a echipării tehnico-edilitare a acestora în corelație cu dezvoltarea economiei naționale, a populației și a nivelului de trai, Etapa I-a*, vol. 1, proiect realizat de un colectiv al I.S.L.G.C., căruiu îi mulțumim pentru accesul la documentație.

în organizarea socială a unor comunități cu tradiții îndelungate de dezvoltare. Se modifică de asemenea, modelele comportamentale și valorile locuitorilor ce se vor muta. Probleme speciale vor apare și pentru locuitorii satelor de „primire” care trebuie să utilizeze mai bine terenurile de folosință din perimetrul construit, și să asigure integrarea socială a noilor locuitori în comunități aflate ele însele în rapid proces de dezvoltare.

Complexitățile calitative a acțiunii de grupare a satelor mici și a gospodăriilor dispersate i se adaugă amploarea cantitativă a fenomenului: în județul Buzău, de exemplu, unde s-a desfășurat cercetarea noastră, vor fi grupate 195 sate mici cu 80 000 locuitori. Pe întreaga țară, numărul satelor se va reduce cu 25 %, de la 13 149 în 1975 la 9 811 în anul 1990³.

Este necesar deci, ca gruparea satelor și a gospodăriilor dispersate — parte componentă a Programului național de sistematizare a teritoriului și a localităților țării — să se desfășoare pe baza unor tehnici de organizare comunitară, temeinic fundamentate pe cunoașterea fenomenelor și problemelor specifice restructurării rețelei de așezări și adecvate cadrului administrativ și legislativ propriu țării noastre.

Cum pot fi însă cunoscute și prevăzute de pe acum, fenomenele ce vor fi generate de gruparea satelor, acțiune ce se va desfășura conform prevederilor Legii 51, pe „termen lung”, „printr-o desfășurare treptată”? Cercetarea socială, nu poate în acest caz experimenta, dar, poate alege din practica socială, acele cazuri care, bine analizate, pot avea rolul metodologic al experimentului.

Pentru fenomenul grupării așezărilor, astfel de cazuri-experiment constituie credem, strămutările de localități, care au avut și vor avea loc ca urmare a unor lucrări de exploatare minieră sau de amenajare a cursurilor apelor⁴. Dezafectarea și regruparea rapidă a localităților — a celor rurale în cazul nostru — în ritmul impus de înaintarea acestor lucrări tehnice, fac ca strămutările de localități să constituie veritabile „modele” de schimbare socială rapidă și complexă a rețelei de localități. Strămutările de sate pun problema „accelerării derulării” unor din procesele antrenate de dezvoltarea rețelei de localități rurale în România în etapa actuală⁵.

Un caz semnificativ, în acest sens, îl prezintă strămutarea satului Gura Sirului din comuna Siriu, județul Buzău, unul dintre primele cazuri pe plan național, de grupare a localităților în condițiile aplicării legii sistematizării.

Amenajarea pe râul Buzău a barajului și a lacului numit „Acumularea Siriu” a impus strămutarea celor 320 de familii cu 800 membri din satul Gura Sirului pe a cărui vatră se află chiuveta viitorului lac de acumulare. După analiza mai multor variante de regrupare, s-a optat pentru strămutarea acestor familii în centrul de comună Lunca Jariștei, localitate ce urmează a se dezvolta, conform schiței de sistematizare elaborată de I.P.I. Buzău, ca „sat model” prin diversificarea activităților economice — localitate agro-forestieră și stațiune de tratament și odihnă — prin dezvoltarea centrului civil, prin construirea de locuințe dotate cu apă curentă, canalizare etc.

Prin gruparea a 3 sate mici (inclusiv a satului strămutat) și a gospodăriilor dispersate, densitatea de locuire în perimetrul construit va ajunge în 1980 la 65 locuitori/ha, față de 9 locuitori/ha în 1970 (și față de 24 locuitori/ha cât fusese prevăzut pentru 1980 înainte de aplicarea legii sistematizării). Astfel se va trece de la tipul risipit al satului de munte, la satul adunat.

Așadar, comuna Siriu prezintă caracteristicile principalelor acțiuni de sistematizare rurală prevăzute prin Legea 58: dezvoltarea centrului de comună, ca „sat model”, menținere de sat, gruparea satelor mici și a gospodăriilor dispersate; se adaugă cazul special al strămutării satului Gura Sirului, programată în perioada 1974—1979.

În continuare vom prezenta rezultatele analizei de caz a acestei comune.

³ Căzar Lăzărescu, *Probleme ale arhitecturii românești contemporane*, în „Era socialistă”, an LVIII, 5, 1978.

⁴ Un studiu sociologic de amploare a unor cazuri de strămutare a fost realizat în 1970 de către un colectiv al Centrului de cercetări sociologice, condus de I. Matei, în bazinul hidrografic al Mureșului superior. O sinteză a studiului este prezentată de Ioan Matei și Mioara I. Matei în *Contributions sociologiques à l'action d'aménagement des eaux*, Revue Roumaine des Sciences Sociales, 16, 1972, p. 47—56.

⁵ În 1974, un colectiv al I.S.L.G.C. condus de dr. Aneta Almășan-Radu, a întocmit studiul: *Propuneri preliminare de soluții pentru reglementarea procesului de strămutare a populației afectate de aglomerările carbonifere din județul Gorj* (manuscris nepublicat).

În anii 1976—1977, un colectiv al I.P.J.-Frahova, a realizat *Studiul hidrotehnic Prahova-Telegaen. Acumularea Plăeștii — cștuni de locuire* (manuscris nepublicat).

⁶ Ioan Matei, Mioara I. Matei, *loc. cit.*, 19, p. 49.

2. Caracteristici de organizare socială a comunei Siriu înaintea acțiunilor de strămutare și sistematizare

Comuna Siriu, cu un număr de 3 320 locuitori, este așezată în zona subcarpatică a județului Buzău. Cadrul natural de tip colinar a influențat organizarea socială a satelor: ocupații predominant forestiere și de creșterea animalelor, dispunerea răsfirată și risipită a locuințelor (3,7 indicii lui Demangeon; satul Gura Sirului se întindea pe 16 km), gospodării cu anexe numeroase și cu suprafață mare a curților, permițând o economie casnică complexă. Prin înrudire directă și schimb de parteneri în satul Gura Sirului s-a creat o puternică coeziune a localnicilor, grupați în nuclee rezidențiale, vecinătăți și cătune, cu nume specifice. Izolarea îndelungată, datorită lipsei de drumuri, a dus la păstrarea unor puternice elemente de tradiționalitate manifestate în ocupații, în comportamentul economic de subzistență, în mentalitatea și relațiile dintre localnici. În ultimii ani au apărut și aici indicatorii procesului de modernizare (navetism, migrație, locuințe noi etc.), desfășurat însă, în ritmuri relativ lente.

Începutul lucrărilor de amenajare a „Acumulării Siriu” a declanșat, pentru locuitorii comunei, un adevărat „șoc al modernizării”, confruntându-i cu problemele participării la realizarea unui proiect de importanță republicană, cu strămutarea completă și rapidă a unui sat, cu acomodarea la un peisaj geografic nou și la un cadru construit după exigențele sistematizării teritoriale.

3. Comportamente și relații sociale apărute în procesul dezafectării și grupării satului

Acțiunile de strămutare a satului Gura Sirului au fost reglementate prin acte normative cu caracter general (Legea 58, HCM: 1676/1959) și prin hotărâri speciale la nivel central și local (decrete prezidențiale, HCM-uri, detalii de sistematizare, întocmite de I.P.J. Buzău) ce specifică condițiile dezafectării și regroupării satului: despăgubiri pentru terenurile și casele expropriate, repartizarea gratuită de teren (până la 250 m²) și documentație pentru construcția de locuințe P + 1 în centrul de comună, credite, facilități de transport și de procurare a materialelor de construcții etc. În august 1974 s-au mutat primele 10 familii, a căror locuințe se aflau chiar pe locul unde se va ridica viitorul baraj al lacului de acumulare. Până în prezent situația strămutării se prezintă astfel: au plecat din comună, la rude sau la oraș — 42 familii; s-au mutat în localitatea de grupare, cumpărându-și sau construindu-și o nouă locuință — 80 familii; urmează să se mute (au primit teren de construcție) — 135 familii; s-au mutat la rude în comună — 8 familii; urmează să plece din localitate sau sint încă nedecise — 55 familii; situații speciale (deces, au plecat de mult din sat) — 7 familii. (total 320 familii).

Decizia de a pleca sau de a rămâne în comună, de a cumpăra sau a construi o casă etc. a fost influențată atât de condițiile legislative și administrative ale strămutării, menționate anterior, cât și de situația particulară a fiecărei familii. Pentru cunoașterea strategiilor de adaptare a populației la schimbările generate de gruparea localităților am analizat comparativ motivațiile și comportamentele celor care au plecat din satul strămutat, precum și ale celor care și-au construit locuințe pe terenul din centrul de comună special amenajat ca „zonă model” (160 loturi de 150–250 m², case după proiecte tip, apă caldă și canalizare, străzi asfaltate, centrul civic în imediata apropiere).

3.1. Migrația teritorială a locuitorilor satului strămutat

Din localitatea strămutată a plecat un număr relativ mare de familii. Cei plecați s-au dezintegrat din comunitatea lor urmind să se integreze într-o altă comunitate, proces îndelungat și nu lipsit de dificultăți (dealtfel, câteva din familiile plecate din comună la începutul strămutării, au revenit după câteva luni). Din cele 42 de familii plecate definitiv din Siriu, 31 (2/3) erau băștinași, iar 11 erau stabiliți mai recent în sat. 32 de familii s-au mutat în alte localități din județul Buzău (un număr însemnat în viitorul centru urban Nehoiu, din apropiere) iar 10 în alte județe. Majoritatea celor plecați au vârsta fie sub 35 de ani și s-au mutat în localitățile unde munceau, deseori făcând navetă, sau peste 60 de ani, pensionari ce s-au mutat la rude.

Dintre motivele mai frecvente ale plecării din localitate menționăm: a fost preferată cumpărarea în altă localitate a unei case fără etaj și cu o suprafață a curții mai mare de 250 m², permițând menținerea activităților gospodărești tradiționale; suma primită ca despăgubire și posibilități financiare relativ reduse fac dificilă construirea unei locuințe-tip potrivit prevederilor legii sistematizării; s-au retras la rude.

Din analiza motivației și a caracteristicilor demografice ale familiilor plecate din comuna Siriu putem formula o observație mai generală privind incidența acțiunilor de restructurare a rețelei de localități asupra fenomenelor migrației teritoriale; gruparea localităților stimulează migrația teritorială a tinerilor (asociată cu migrația profesională) și a vîrstnicilor (din motive de securitate socială). Mai bine argumentată prin analiza altor cazuri similare, această obser-

vație poate fi reținută pentru proiectarea structurilor de vîrstă a populației viitoarelor sate propuse pentru dezvoltare sau menținere.

3.2. Elemente de organizare socială în noua comunitate a populației regrupate

În cazul grupului celor ce și-au construit locuințe în localitatea de regrupare, în cartierul amenajat conform prevederilor Legii sistematizării, faptele de observație cu semnificație mai largă pentru situațiile de regrupare sînt: 1. strategia rudeniei în constituirea gospodăriilor și 2. menținerea unor elemente din organizarea socială a vechii comunități asociată cu promovarea unor inovații culturale cu rol modernizator în noua comunitate.

3.2.1. Costul relativ ridicat al unei locuințe $P + 1$ (între 60 000—120 000 lei) și suprafața lotului de 250 m², considerată ca fiind redusă în raport cu obișnuințele de organizare a gospodăriei tradiționale, a stimulat fenomenul *asocierii a două familii* în construirea unei singure locuințe pe un lot unit de aproximativ 500 m². Dintre cele 70 familii care s-au mutat în Lanca Jariștei, 35 sînt asociate. Dintre acestea, 6 familii locuiau împreună în gospodărie comună și înainte de strămutare. În cazul a 29 de familii asociate, asocierea s-a făcut în primul rînd datorită strămutării în condițiile arătate. Se observă totodată asocierea rudelor aflate în descendență directă (părinți-copii) și lipsa asocierii între frați, rude de alt grad sau între vecini, prieteni.

Pentru a ilustra rolul stimulator al condițiilor prevăzute de Legea sistematizării în asocierea familiilor, menționăm că în cazul primelor 10 familii mutate în 1974, cînd nu s-a aplicat Legea 58 (au primit teren de 400—500 m², au construit case fără etaj), fenomenul asocierii părinți-copii în construirea noii locuințe nu este prezent. Mai mult, sînt 3 cazuri de separare a unor familii care înainte au locuit în gospodării comune, tinerii preferînd să aibă gospodărie separată.

Categoriile ocupaționale a celor mutați în zona model sînt: 6 țărani, 25 muncitori, 4 tehnicieni, 8 funcționari, 7 intelectuali, 20 pensionari. În 16 din cele 35 familii asociate, părinți sînt pensionari de stat. Nu au apărut modificări de ocupație în rîndul locuitorilor strămutați.

Comparînd grupul celor plecați din localitate cu grupul celor mutați în „satul-model”, după caracteristicile economico-sociale ale familiilor (ocupație, starea locuinței înainte de strămutare, veniturile suplimentare din gospodărie, prestigiul social în comunitate etc.), am putut constata că regruparea satului a acționat ca un agent de „selecție”: în general, au rămas în comună și și-au construit o locuință nouă familiile cu situație ocupațională și financiară bună, cu prestigiu social ridicat în comună, bătănași ai satului, făcînd parte din neamuri puternice; sînt favorizate familiile care reușesc să îmbine relațiile de descendență (părinți-copii) cu cele de alianță (socri-ginere sau noră) pentru formarea unei gospodării comune, cu resurse suplimentare.

Repetăm, cazul strămutării satului Gura Sirului este insuficient pentru formularea unei generalizări. Dar, valoarea analizei de caz constă tocmai în generarea unor idei și ipoteze ce urmează a fi verificate prin cercetare statistic-comparativă. Faptul social semnalat — menținerea gospodăriei cu trei generații — poate fi reținut pentru o eventuală teorie a modernizării mediului rural în condițiile economice, culturale și juridice ale țării noastre⁶. Dealtfel, această observație este în consens cu datele raportate de alți cercetători ai situațiilor de strămutare și a relațiilor de familie și rudenie în procesul modernizării satului românesc. Menționăm în acest sens și cercetările din zona Brașov ale grupului de antropologi americani condus de John Cole⁷.

3.2.2. Continuitate și inovație socială în organizarea comunității regrupate. Cartierul populației regrupate este amenajat, după cum am arătat, cu dotări edilitare moderne (apă caldă, canalizare, străzi alinate și asfaltate). Aspectul general al acestei zone-model sugerează mai degrabă un cartier urban decît un „sat” în reprezentarea obișnuită. În cercetarea noastră am urmărit schimbările antrenate de regrupare și sistematizare în modul de viață al locuitorilor mutați, precum și relațiile dintre aceștia și locuitorii satului de primire, integrarea socială a primilor în noua comunitate. Pentru aceasta am analizat comparativ caracteristicile factorilor de organizare socială comunitară (locuință și gospodărie, rudenie, vecinătate, prestigiul social, orientări de valoare) în satul dezafectat și în noua localitate de grupare. Din analiza datelor a reieșit că:

a. se mențin obiceiuri de folosire a terenului, de arhitectură a caselor, de organizare și mobilare a interiorului, mai ales atunci cînd se urmărește reducerea costului noii locuințe.

⁶ V. Constantinescu, *Urbanizarea ruralului sau modernizarea lui?* în „Caiete de studii, referate și dezbateri”, Universitatea București, Laboratorul de sociologie, 15, 1973.

⁷ Vezi „Viitorul social”, nr. 1, 1977 și „Dialectical Anthropology”, 1, 1976. Vezi, deosebi studiul lui John Cole, *Family Dynamics in a Romanian worker Village*.

Apar însă modele culturale noi, „moderne” în construirea și amenajarea noilor locuințe: case cu două nivele și locuitorii pe „verticală”, camere numeroase cu destinație specială (camera de zi, bucatărie, baie etc.), mobilă standard, aparate casnice de uz îndelungat etc. Locuința strămutaților diferă de cea a locuitorilor din satul de primire, ea reprezentând sinteza a două modele culturale diferite: locuința țărănească, tradițională și locuința standardizată prin proiectele-tip;

b. se mențin elemente de organizare tradițională a gospodăriei, îndeosebi anexele gospodărești. A dispărut însă grădinaritul și creșterea vitelor ca sursă de venit și ca timp investit. În schimb, unele familii și-au amenajat locuința pentru primirea turiștilor, având în vedere atracția viitorului lac de acumulare și posibilitățile oferite de o localitate montană modernizată;

c. diminuarea suprafeței curților și a resurselor suplimentare rezultate din grădinarit și creșterea animalelor a dus la creșterea cererii pentru serviciile de aprovizionare din localitate. Gospodăria mai restrinsă diminuează ocupațiile tradiționale ale femeilor. Timpul liber care apare și costul ridicat al întreținerii și modernizării locuinței duc la creșterea cererii pentru locuri de muncă permanente. De aici, o concluzie practică pentru viitoarele acțiuni de regrupare: dezvoltarea economică și echiparea social-culturală a localităților de primire trebuie să devanseze ritmul mutării gospodăriilor și al satelor dispersate;

d. se păstrează unele structuri de rudenie și rezidență: asocierea părinți-copii, rude de diferite grade și-au ales loturile în vecinătate (îndeosebi cei din neamurile mai puternice). Încep să se constituie relații de vecinătate noi, proces facilitat de îndelunga cunoaștere a localnicilor înainte de strămutare precum și de asemănarea problemelor care confruntă gospodăriile mai „standardizate” decât înainte. Au apărut însă și neînțelegeri între vecini, accentuate de creșterea densității de locuire;

e. populația regrupată și locuitorii satului de primire se cunoșteau bine înainte de strămutare, astfel încât integrarea în noua comunitate are loc rapid. Semnalăm totuși tensiunea dintre strămutați și familiile cărora li s-a expropriat terenul necesar construirii locuințelor noilor mutați. În cazul comunei Siriu aceste tensiuni sunt reduse, deoarece noul cartier este amenajat pe un teren locuit înainte numai de câteva familii. În alte condiții este posibil ca neînțelegerile dintre locuitorii regrupați și cei ai satului de primire să fie mai intense, iar integrarea primilor să fie mai dificilă⁸;

f. în actuala fază a procesului de regrupare și integrare socială a locuitorilor satului dezafectat, se menține relativ neschimbată poziția lor în ierarhia prestigiului social în comunitatea satului de primire. Prin regrupare, ierarhia prestigiului social se reproduce, găsindu-se indicatori noi de expresie și întărire: mărimea și costul casei, amenajarea locuinței și a gospodăriei. Deosebiri semnificative încep să apară însă între locuitorii satului de primire — ale căror gospodării sunt încă puțin afectate de sistematizare — și locuitorii regrupați, în privința criteriilor de evaluare a prestigiului social. Primii acordă mare valoare suprafeței și resurselor suplimentare ale terenului din jurul casei, socotind că schimbarea tipului de locuință nu duce la creșterea prestigiului strămutaților, ci în unele cazuri, dimpotrivă;

g. în cazul celor mutați însă, locuința, ornamentarea și amenajarea interiorului preiau funcțiile de reprezentare și comunicare ale grădinilor și curților⁹ din vechea gospodărie, dobândind astfel o importanță mare în strategia reușitei sociale: prin construirea noii locuințe indivizii și familiile nou venite tind să etaleze rudelor și comunității spiritul lor gospodăresc (vor „să-și măsoare puterea”, „să lase copiilor ceva”), încercând astfel să întărească sau să modifice favorabil poziția lor de prestigiu dinaintea strămutării. La aceasta contribuie și faptul că printre primii mutați în zona sistematizată sunt mulți intelectuali și conducători ai organizațiilor comunei, oameni stimati în sat care acum asimilează elementele de modernizare în modelele de prestigiu social oferite întregii comunități. Astfel, valorile modernizării satului, venite din afara satului sunt asimilate și se difuzează în comunitate prin mecanismele sociale proprii acestuia, preexistente și oarecum independente de acțiunile de sistematizare.

Modificările comportamentului și modelelor culturale semnalate la populația strămutată sunt evidente, inegal prezente la diferite familii, funcție de ocupație, de instruire, de posibilitățile financiare etc. Ele diferențiază, însă, acest grup de ceilalți locuitori ai satului de primire conferindu-i poziție și roluri specifice în comunitate. Inovațiile amintite nu s-au difuzat încă pe

⁸ În studiul I.S.L.G.C. citat, sunt semnalate tensiuni generate de integrarea strămutaților în C.A.P.-urile satelor de primire.

⁹ Vezi Anne M. Meisterheim, *Village.xpo. Etude sociologique*, Dunod, Paris, 1971.

scară largă în comunitatea de primire și ca urmare nu putem cunoaște consecințele lor asupra structurii sociale ale acestora (vezi modelul schimbării sociale enunțat de Rogers). Avansăm însă ipoteza că în procesul adaptării la schimbările sociale generate de gruparea satelor mici, locuitorii lor devin mai deschisi către înnoirea modului de viață, jucând rolul de grup social promotor de modernizare în localitățile de primire. În acțiunea de sistematizare a comunei Siriu strămutarea satului Gura Sirului are caracteristicile unei schimbări sociale cumulative și de accelerare a proceselor de modernizare a întregii comune.

Situațiile de restructurare a rețelei de așezări (strămutare, regrupare de sate și de gospodării dispersate, devenirea urbană a unor comune) constituie schimbări ecologice, de cadru natural și social care inițial sînt percepute de populație ca perturbări ale modului obișnuit de viață. Acomodarea la aceste schimbări face însă necesară și posibilă „deschiderea” spre schimbări viitoare, asimilarea mai rapidă a resurselor noi oferite de dezvoltarea economică și de sistematizarea localităților, resurse ce duc la creșterea calității vieții și la împlinirea unor nevoi de personalitate nesatisfăcute de condițiile anterioare de viață. În cazul localnicilor regrupați crește capacitatea de adaptare și de inovare necesară acceptării și difuzării schimbărilor succesive specifice modernizării mediului rural. Pentru populația investigată putem formula următoarele aspecte de inovare culturală cu sens modernizator: raționalizarea comportamentului economic (în formarea veniturii și în economisirea banilor, în amenajarea gospodăriilor); inovări în cultura habitatului, creșterea gradului de confort al locuinței; creșterea nivelului aspirațiilor ocupaționale, de instruire a copiilor, de consum al timpului liber; intensificarea formelor de asociere în rezolvarea situațiilor noi, uneori conflictuale; diversificarea formelor de integrare socială și de participare la activitățile de dezvoltare a comunității; modernizarea valorilor și a comportamentelor (în sensul obișnuirilor scale „tradițional-modern”).

Gruparea satelor mici și sistematizarea comunei Siriu a facilitat formarea unor structuri psihologice și comportamentale noi, stimulind procesele de creativitate socială, individuală și de grup, a populației regrupate.

4. În încheiere, formulăm cîteva *propuneri cu caracter practic* pentru acțiunile de grupare a satelor mici și a gospodăriilor dispersate, desprinse din experiența strămutării satului Gura Sirului:

a. poate fi reținută soluția sistematizatorilor comunei Siriu de a amenaja un cartier special, modern echipat edilitar, pentru populația regrupată. Este facilitată astfel, menținerea unor relații sociale din vechea comunitate precum și acceptarea și difuzarea mai rapidă a inovațiilor de modernizare;

b. este deziderabil ca în acțiunile de grupare a satelor mici să fie încurajată conservarea locuințelor și a gospodăriilor cu valoare arhitectonică reprezentativă pentru zonă, precum și alte elemente de cultură populară;

c. în cazurile viitoare de strămutări de localități este bine ca documentația juridică de expropriere și despăgubire a proprietăților să fie făcută din vreme, înainte de începerea acțiunii de strămutare propriu-zisă. Includem aici: asigurarea trecerii în proprietatea statului a terenurilor pe care se vor efectua parcelările pentru locuințele strămutaților, înainte de apariția decretelor de expropriere; aprobarea decretelor de expropriere a locuințelor strămutate să fie făcută odată cu actul de aprobare a investițiilor pentru lucrările ce se vor efectua; întocmirea din vreme a documentațiilor de sistematizare a zonelor în care se efectuează strămutarea (sau gruparea de sat); etapizarea strămutării (și a exproprierilor), în ritmul lucrărilor tehnice; ar fi utilă revizuirea unor prevederi ale H.C.M. 1676/1959 în scopul punerii lor în acord cu modificările intervenite în prețurile materialelor de construcții; trebuie amenajate din vreme locuințe de tranzit cu dotări corespunzătoare;

d. pe parcursul acțiunilor de regrupare și construire a noilor locuințe este necesară amenajarea unor depozite pentru materiale de construcție, la prețuri cu ridicata, precum și organizarea din timp a unor echipe de constructori;

e. un efect pozitiv asupra populației îl are mutarea în „satele-model” a unor oameni cu prestigiu ridicat, lideri formali și informali în comunitate;

f. de avut în vedere soluții pentru situația bătrînilor care nu au rude și nici posibilități de construire a unei noi locuințe; pentru astfel de cazuri, identificate din timp, este necesară construirea unor apartamente proprietate de stat;

g. instituțiile județene de proiectări trebuie să ofere nu numai proiecte tip de locuință, ci și modele de organizare a anexelor gospodărești în condițiile curților cu suprafața de 250 m², ținând cont de obiceiurile locale;

h. în analiza variantelor de grupare (și strămutare) a satelor ca și pe parcursul acțiunilor de grupare este utilă efectuarea unor investigații sociale precum și aplicarea tehnicilor dezvoltării comunitare având ca scop: 1. informarea populației asupra detaliilor de organizare a regupării și sistematizării localităților; 2. informarea operativă a organelor de decizie asupra problemelor particulare ivite în cursul grupării; 3. sprijinirea familiilor regrupate în procesul integrării în noua comunitate; aplicarea unor măsuri de asistență socială; 4. stimularea participării populației la realizarea acțiunilor de sistematizare și autogospodărire a localităților; 5. introducerea sistematică și difuzarea inovațiilor culturale specifice modernizării mediului rural¹⁰.

Observațiile și propunerile formulate prin analiza de caz a comunei Siriu sînt valabile îndeosebi pentru strămutările de localități dar pot fi reținute credem, ca elemente orientative pentru cunoașterea și rezolvarea problemelor sociale implicate în acțiunea mai largă de regrupare a satelor mici și a gospodăriilor dispersate. Deși strămutările și regrupările de sate și gospodării sînt acțiuni diferite din punct de vedere juridic și administrativ, totuși ele se aseamănă prin elementele comune antrenate de schimbarea tipului de locuință și gospodărie, de integrarea în comunități noi, de strategiile adaptative ale familiei etc. Tocmai datorită acestor elemente comune este întemeiată metodologic considerarea strămutărilor drept „experimente practice” de regrupare, cazuri-limită în care schimbări sociale altminteri lente, se desfășoară mai rapid și mai „vizibil”. Utilitatea studierii unor astfel de cazuri este cu atât mai mare cu cît „este necesar să urgentăm concentrarea satelor și a comunelor în unități teritorial-administrative bine organizate, încît să poată beneficia din plin de cuceririle civilizației atât în domeniul edilitar cît și în ceea ce privește școala, căminul cultural și alte domenii de activitate”¹¹.

¹⁰ Pentru analiza detaliată a rolului investigațiilor sociologice în acțiunile de sistematizare a localităților, vezi, Ioan Matei și Mioara Matei, *Sociologie și sistematizare în procesele dezvoltării*, București, Edit. tehnică, 1977.

¹¹ Nicolae Ceaușescu: Cuvîntare la Conferința pe țară a președinților Consiliilor Populare (29–31 martie 1978) București, Edit. politică, 1978, p. 9–16.